

транспорті / В.П. Харченко, Ю.Б. Чеботаренко, О.Г. Корченко, Є.В. Паціра, С.О. Гнатюк // Проблеми інформатизації та управління: зб. наук. пр. : Вип. 4 (28). — К.: НАУ, 2009. — С. 131-140.

2. Корченко О.Г. Ознаковий принцип формування класифікацій кібератак / О.Г. Корченко, Є.В. Паціра, С.О. Гнатюк, В.М. Кінзерявий, С.В. Казмірчук // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля — №1, 2010. — С. 32-38.

3. Старостина Е. Подход к выработке единого понятия “кибертерроризм” [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://rudocs.exdat.com/docs/index-198810.html> - Назва з екрану.

4. Малышенко Д.Г. Противодействие компьютерному терроризму — важнейшая задача современного общества и государства / Д.Г. Малышенко // ВНИИ МВД России, “Вестник РАЕН”. — № 4 — Т. 3. — 2004.

5. Бутузов В.М. Протидія комп'ютерній злочинності в Україні (системно структурний аналіз): Монографія / В.М. Бутузов. — К.: КИТ, 2010. — 145 с.

6. Погорецький М.А. Поняття кіберпростору як середовища вчинення злочину / М.А. Погорецький, В.П. Шеломенцев // Інформаційна безпека людини, суспільства, держави — №2 (2), 2009. — С. 80.

7. Бутузов В.М. Сучасні загрози: комп'ютерний тероризм / Бутузов В.М. К.В. Тітуніна // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). — 2007. - Вип. 17. - С. 316-324.

8. Пилипчук В.Г., Дзьобань О.П. Теоретичні та державно-правові аспекти протидії інформаційному тероризму в умовах глобалізації // Стратегічні пріоритети, № 4. - 2011. - Електрон. дан. (1 файл). - Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/sp/2011_4/012-017.pdf - Назва з екрану.

9. Гнатюк С. Кібертероризм: історія розвитку, сучасні тенденції та контрзаходи / С. Гнатюк // Безпека інформації. - 2013. - Т. 19, № 2. - С. 118-129.

10. Дворников В.С., Козонова И.В., Бацазова А.З., Толасова З.М. Терроризм и биотерроризм. тактика и стратегия // Современные наукоемкие технологии. - 2005. - № 4 - С. 72-74.

11. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV. - [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/638-15> - Назва з екрану.

12. Мельник С.В. До проблеми формування понятійно-термінологічного апарату кібербезпеки / С.В. Мельник, О.О. Тихомиров // Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави: зб. матер. наук.-практ. конф., 22 березня 2011. — К.: Вид-во НА СБ України, 2011. — Ч.2. — С. 43-48.

13. І. Костюк Україна в полі кібертероризму: загрози, реальність, протидія - [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.science-community.org/ru/node/155962> - Назва з екрану.

14. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: проект Закону України від 19.06.2015 р. № 2126а - [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55657 - Назва з екрану.

15. Довгань О.Д. Кібертероризм як загроза інформаційному суверенітету держави / О.Д. Довгань, В.Г. Хлань // Інформаційна безпека людини, суспільства, держави — №3 (7), 2011. — С. 49-53.

Герашенко О.С.,
кандидат юридичних наук
Доцент кафедри тактико-спеціальної
та вогневої підготовки ОДУВС
Надійшла до редакції: 13. 11. 2016

УДК 342.95

ВИСВІТЛЕННЯ ТЕРОРИСТИЧНИХ АКЦІЙ У ЗАСОБАХ ІНФОРМАЦІЇ: МОЖЛИВОСТІ ОБМЕЖЕННЯ НЕГАТИВНОГО ВПЛИВУ

**Конопельський В. Я.
Сягровець В. А.**

У статті автори розглядають деякі проблеми професійного характеру, що постають перед журналістами під час висвітлення ними бойових дій та терористичних актів. Визначено методи використання можливостей ЗМІ як складової частини проведення спеціальних операцій. Розкривається роль ЗМІ у висвітленні проявів тероризму. Аналізується порядок отримання інформації представниками ЗМІ при проведенні спеціальних антитерористичних операцій. Зважаючи на специфіку роботи ЗМІ під час проведення спеціальних антитерористичних операцій, розглянуто можливі варіанти вирішення проблем професійного характеру та даються рекомендації з удосконалення діяльності журналістів під час поширення інформації про терористичний акт та роботу сил охорони правопорядку.

Ключові слова: тероризм, ЗМІ, протидія тероризму, інформаційне забезпечення спеціальної операції, антитерористична діяльність, професійні обов'язки.

В статье авторы рассматривают некоторые проблемы профессионального характера, стоящие перед журналистами во время освещения ими боевых действий и террористических актов. Определены методы использования возможностей СМИ как составной части проведения специальных операций. Раскрывается роль СМИ в освещении проявлений терроризма. Анализируется порядок получения информации представителями СМИ при проведении специальных антитеррористических операций. Учитывая специфику работы СМИ во время проведения специальных антитеррористических операций, рассмотрены возможные варианты решения проблем профессионального характера и даются рекомендации по совершенствованию деятельности журналистов во время распространения информации о террористическом акте и работу сил охраны правопорядка.

Ключевые слова: терроризм, СМИ, противодействие терроризму, информационное обеспечение

**ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
ПРАВНИЧИЙ ЧАСОПИС**

специальной операции, антитеррористическая деятельность, профессиональные обязанности.

The authors consider in the article the professional problems faced by journalists during the coverage of hostilities and terrorist acts. The methods of using the media as an integral part of special operations are defined. The role of the media in covering the manifestations of terrorism is disclosed. The procedure for obtaining information by media representatives during special anti-terrorist operations is analyzed. The specifics of the work of the media during the conduct of special anti-terrorist operations are taken into account. Possible options for solving problems of a professional nature are considered and recommendations are given for improving the activities of journalists during the dissemination of information on the terrorist act and the work of law enforcement forces.

Keywords: *terrorism, mass media, counteraction to terrorism, information support of special operation, anti-terrorist activity, professional duties.*

Події, пов'язані з анексією Криму, подальшими бойовими діями в Луганський та Донецький областях, проведення спеціальної антитерористичної операції стали одним із найбільших випробувань не тільки для українських сил охорони правопорядку, але й для української журналістики [15]. Чимала кількість українських ЗМІ та їх працівників вперше у своїй історії були змушені регулярно висвітлювати таку специфічну тему, як проведення спеціальної антитерористичної операції, а перед тим і паралельно з ним - високу активність терористичних угруповань. Це поставило і перед вітчизняними правоохоронними органами і перед українською журналістикою низку викликів та актуальних питань, які потребують адекватного вирішення.

Окремі аспекти інформаційно-психологічного впливу терористичної діяльності висвітлені у працях вітчизняних і зарубіжних науковців: Ю.М. Антоняна, М.М. Галамби, В.О. Єфимова, В.В. Крутова, В.А. Ліпкана, І.В. Нікуліна, О.В. Рогової, А.Ю. Трофімова та інших. У цьому контексті сьогодні залишається не достатньо вирішеною низка проблем, пов'язаних з інформаційним впливом ЗМІ на свідомість людей у разі вчинення терористичного акту.

Метою статті є аналіз проблеми протидії тероризму, проведення спеціальної операції та використання можливостей ЗМІ в цьому аспекті.

Закордонний і вітчизняний досвід діяльності сил охорони правопорядку в надзвичайних ситуаціях та досвід збройних конфліктів і антитерористичних операцій засвідчив, що одним із найважливіших і специфічних видів оперативного (бойового забезпечення) у даний час стає інформаційне забезпечення. Інформаційне забезпечення здійснюється у великомасштабних операціях за допомогою налагодженого механізму державного контролю над процесом інформаційної політики за допомогою впливу через ЗМІ на суспільну свідомість як усередині країни, так і за її межами [13]. Із розвитком інформаційних послуг постало питання про відповідальність суб'єктів інформаційного ринку з огляду на те, що такі суб'єкти заради підтримання своєї аудиторії йдуть на різноманітні порушення законодавства щодо порядку висвітлення подій, зокрема проведення антитерористичної операції. Такі порушення суттєво впливають на ефективність результатів антитерористичної операції та безпеку осіб, які задіяні в цьому процесі.

В операціях меншого масштабу інформаційне забезпечення покладається на центри громадських зв'язків, що діють під безпосереднім керівництвом відповідних оперативних штабів. Вплив на суспільну свідомість через ЗМІ повинен здійснюватися на всіх етапах розвитку кризової ситуації, як при її виникненні, так і в ході операції з нормалізації обстановки, а також після завершення дій. У теперішній час є небагато нормативних документів, що регламентують інформаційне забезпечення спеціальних операцій сил охорони правопорядку, ці питання тільки починають розглядатися в чинних настановах. Тим часом закордонний досвід свідчить, що використання можливостей ЗМІ стає складовою частиною планів (сценаріїв) ведення поліцейських, армійських операцій і бойових дій.

На думку американських фахівців по боротьбі з тероризмом, проблема взаємин із журналістами під час спеціальних операцій є досить складною. Справа в тому, що інтереси зловмисників і мас-медіа можуть парадоксальним чином збігатися тією чи іншою мірою. Так для злочинців терористичної спрямованості одна з основних цілей, переслідуваних у ході інциденту, полягає в тому, щоб заявити про себе. Наприклад, зухвалий теракт під час Олімпійських ігор 1972 р. в Мюнхені, коли на очах публіки і журналістів нікому не відомий раніше "Чорний вересень" скоїв убивство ізраїльських спортсменів, що зробило цю організацію всесвітньо відомою саме завдяки широкому висвітленню цієї акції в ЗМІ. Разом із тим для журналістів украй важливо якнайшвидше одержати інформацію про злочин і настільки же швидко її поширити. Таке поширення інформації про інцидент, не перебуваючи під контролем керівників операції, може негативно позначитися на її підсумках. Отже, працівники сил охорони правопорядку повинні таким чином побудувати свою взаємодію із ЗМІ, щоб це не зашкодило діяльності оперативних і спеціальних підрозділів й одночасно відповідало інформованості населення про заходи для припинення інциденту [12]. Західні кримінологи вважають, що ЗМІ ніяким чином не повинні сприяти терактам ані шляхом прямого втручання, ані їх "смакуванням", ані їх утрируванням і драматизацією. На їхню думку, низький рівень терористичних проявів у соціалістичних країнах пояснювався тим, що там не вели переговорів із терористами, їхня діяльність не одержувала певного широкого висвітлення, що доповнювалося суворими заходами контролю, зокрема на кордонах [19, с.444].

При проведенні складних багатоетапних і багатокомбінаційних операцій керівництво оперативним штабом може зіткнутися з дуже складною проблемою неконтрольованого поширення, а часом і спотворення інформації з місць подій окремими журналістами в ЗМІ. Неконтрольоване поширення та спотворення інформації при проведенні спеціальної операції може викликати нервозність серед певної частини населення, загострити і без того напружену оперативну обстановку. Така інформація, до того ж доповнена чутками, може створити реальну загрозу виникнення масових безпорядків та інших ексцесів. У деяких публікаціях фактично розкриваються спеціальні тактичні прийоми дій сил правопорядку. Оскільки зловмисники мають доступ до ЗМІ, у них з'являються додаткові можливості протидії. Так у газетах може надмірно деталізовано описуватися перебіг проведення операції зі звільнення заручників, розкриватися склад задіяних сил і засобів, у тому числі і спецпідрозділів, висловлюватися думки про характер реагування на вимоги зловмисників. З іншого боку можливості використання ЗМІ в повній

мірі не були реалізовані вітчизняними силами охорони правопорядку з метою дезінформації і дезорієнтації терористів при проведенні спеціальної операції (наприклад, виготовлення і передача терористам “спеціальних” випусків газет, організація мовлення по каналах радіо і телебачення “спеціальних” випусків програм).

Підкреслимо, що в даному випадку не йдеться про обмеження свободи слова, друку або запровадження цензури. Але ЗМІ повинні шляхом внутрішнього самоконтролю обмежуватися в період гострої кризової ситуації роллю спостерігачів і не виходити за межі тверезої, емоційно нейтральної інформації. З іншого боку, оперативний штаб і всі учасники спеціальної операції повинні мати чітке уявлення про можливі негативні наслідки, що можуть настати в результаті неконтрольованого надання інформації журналістам. Крім того, варто розуміти, що спеціальні операції завжди спричиняють великий суспільний резонанс і при цьому можуть мати явних противників в особі різного роду політиків, правозахисників і журналістів, також і заздалегідь ангажованих. При їх оцінці різними державами може використовуватися подвійний стандарт, залежно від кон'юнктури і власної вигоди [16].

У вітчизняній спеціальній літературі до 2014 р. питання про необхідність інформаційного забезпечення дій сил охорони правопорядку в особливих умовах не досліджувалося [5; 7; 17; 18], тому спробуємо розглянути форми і методи впливу на громадську думку і контролю над цією діяльністю, що здійснюється ЗМІ.

Насамперед відзначимо, що інформаційне забезпечення спеціальних операцій має багато спільного за своїми цілями, завданнями, формами і методами із психологічною війною. Поняття “психологічна війна” “відбиває зміст діяльності спеціальних органів однієї держави, що здійснюють психологічний вплив на цивільне населення та (або) на військовослужбовців іншої держави з метою досягнення своїх політичних, а також суто військових цілей” [8, с.5]. Офіційно психологічна війна ведеться тільки із санкції президента, уряду або ради національної безпеки. Однак у країнах зі слабкою виконавчою владою і зневагою до чинного законодавства вона може здійснюватися за допомогою ЗМІ, які контролюються тими чи іншими політичними угрупованнями або фінансовими групами [8, с. 5] і, таким чином, вестися всередині даної країни. Крім того, у ненауковому (популярному, повсякденному) розумінні під психологічною війною мається на увазі будь-який психологічний вплив на суспільну свідомість у яких-небудь політичних, економічних та інших цілях. Як у першому, так і в другому випадку об'єктом психологічного впливу є громадська думка. Але психологічна війна, що здійснюється від імені держави, спрямована на населення і військовослужбовців іншої країни, а психологічна війна в її повсякденному розумінні спрямована на населення своєї країни. Суб'єктами психологічної війни в першому випадку є державні і спеціальні військові органи, що контролюють, тією чи іншою мірою, діяльність ЗМІ, або надання їм інформаційних матеріалів. У другому випадку в ролі суб'єктів виступають різні недержавні організації (політичні партії, рухи, групи, конкуруючі фірми, етнічні, конфесійні рухи та інші рухи, що борються між собою).

Суб'єктами інформаційного забезпечення спеціальних операцій також є державні органи, також і підрозділи сил охорони правопорядку, їхні центри громадських зв'язків та інші спеціальні підрозділи. Об'єктом психологічного впливу при цьому також є громадська думка як

усередині країни, так і, у ряді випадків, за її межами [9].

Збіг об'єктів і суб'єктів психологічного впливу передбачає і певний збіг завдань, форм, методів психологічної війни й інформаційного забезпечення дій в особливих умовах, однак це має місце не завжди, оскільки форми і методи, прийняті в психологічній війні, не завжди припустимі усередині власної країни як із морально-етичних, так і суто тактичних розумінь [10].

На наш погляд, форми і методи інформаційного забезпечення спеціальних операцій залежать від конкретних цілей і завдань цих операцій, а також їхнього масштабу. У зв'язку із цим можна умовно виділити такі групи спеціальних операцій, що розрізняються за ступенем допустимості форм і методів психологічного впливу: а) великомасштабні антитерористичні операції, проведені на державному чи навіть, що стало актуальним у теперішній час, міждержавному рівні; б) операції з припинення масових безпорядків великого масштабу, що створюють загрозу політичній стабільності в країні; в) менш значні операції з припинення злочинів терористичної спрямованості, масових заворушень, групових порушень громадського порядку, розшуку і затримання озброєних злочинців тощо; г) операції з ліквідації наслідків стихійних лих, надзвичайних ситуацій, що викликані явищами біологічного, технологічного тощо характеру, інших надзвичайних подій.

Інформаційне забезпечення великомасштабних спеціальних операцій за своїми цілями, завданнями, формами і методами найбільшою мірою наближається до психологічної війни. Йдеться насамперед про операції, до яких залучаються не тільки органи поліції, але і збройні сили, включаючи і спеціальні підрозділи. Прикладами таких операцій можуть служити відповідні дії збройних сил США на терористичну акцію “Аль-каїди” 11 вересня 2001 р. в Нью-Йорку, яким надано міжнаціональний характер. Ця операція (точніше, ряд операцій) проводиться від імені антитерористичної коаліції і за участю інших держав (у формі надання своїх спецпідрозділів, території, повітряного простору і т. ін.). Сюди ж варто віднести бойові дії турецької армії проти баз курдів на території суміжних держав; дії ізраїльських збройних сил і поліції на території палестинської автономії і деякі інші поліцейські операції. Досвід цих операцій показує особливу роль інформаційного забезпечення, оскільки при його незадовільній організації суто військові перемоги можуть бути зведені до нуля. За визнанням російських військових фахівців, класичний приклад тому - чеченська кампанія 1994-1996 рр., у бойовій конкретиці на три чверті виграна російською армією до серпня 1996 р. і водночас стовідсотково програна в інформаційному просторі.

Інформаційне забезпечення спеціальних операцій із припинення масових заворушень великого масштабу, що створюють загрозу політичній стабільності в країні, також містить елементи психологічної війни, оскільки: такі заворушення зазвичай є заздалегідь спланованою й організованою акцією; їхні організатори мають у своєму розпорядженні власні ЗМІ чи, принаймні, заздалегідь ангажованих журналістів; такі акції можуть бути підтримані закордонними ЗМІ або навіть інспіруватися з-за кордону; ініціатива в розв'язанні інформаційної війни належить звичайно організаторам заворушень, що використовують у цих цілях реально існуючі або штучно нагнічені соціальні, економічні, міжнаціональні, міжконфесійні протиріччя із застосуванням усіх форм і методів психологічного впливу

на громадську думку [2, С. 25 - 27].

Першочерговими завданнями інформаційного забезпечення дій сил охорони правопорядку за таких умов є: проведення конкретних заходів щодо дискредитації екстремістських налаштованих лідерів, їхнього авторитету в очах власних громадян і світової громадськості; забезпечення морального схвалення дій сил охорони правопорядку, включаючи підтримку заходів світового впливу, якщо їх застосування виявиться необхідним; викриття справжніх цілей екстремістів; всебічна протидія розпаленню протиріч між конкретними соціальними верствами, національними групами, релігійними конфесіями; інформування про можливі наслідки антигромадських учинків, кримінальної, адміністративної відповідальності за їх учинення; роз'яснення заходів, ужитих державними органами для зниження гостроти виникаючих суперечностей і т. ін.

Організація інформаційного забезпечення проведення спеціальних операцій передбачає: 1) попереднє їх планування; 2) формування робочих цілей; 3) визначення і вивчення об'єкта впливу; 4) вибір конкретних видів, форм, методів, способів і прийомів психологічного впливу; 5) розроблення змісту (технології застосування) психологічного впливу; 6) визначення його комунікативних контурів і умов здійснення, а за необхідності і створення їх; 7) забезпечення контролю за проведенням конкретних операцій і заходів [8, с.48].

За роки незалежності в Україні нагромаджено певний досвід інформаційного забезпечення спеціальних операцій із запобігання і припинення масових заворушень, охорони громадського порядку при проведенні масових заходів. Посилюється значення дослідження цієї проблеми подіями на сході України, де з весни 2014 р. проходить антитерористична операція. Цей досвід свідчить, що від позиції ЗМІ багато в чому залежить не тільки ставлення громадської думки до цих подій, але і їх масштаб, агресивність учасників, а в деяких випадках і сама можливість виникнення ексцесів.

У ряді випадків надзвичайна ситуація унікальна. Тут мається на увазі перш за все неочікувана надзвичайна ситуація, що виникла внаслідок унікального, неповторного збігу обставин. Наприклад, авіакатастрофа, терористичний акт. При кожній такій ситуації представники держави змушені вдаватися до нових, часто не випробуваних методів запобігання та ліквідації наслідків надзвичайної ситуації. Пов'язано це з тим, що унікальний збіг обставин дає і унікальні наслідки. Тому орган влади бути готовим на сто відсотків до надзвичайної ситуації не може. У кожній окремій надзвичайній ситуації є своя специфіка. Тому до вирішення подібної ситуації, а, отже, і до процесу взаємодії, комунікації зі ЗМІ потрібно підходити творчо, певною мірою нестандартно, застосовуючи нові, особливі, розроблені спеціально для даної ситуації методи.

Надзвичайна ситуація найчастіше розвивається динамічно. Події відбуваються з величезною швидкістю і, накладаючись одна на одну, дають ефект "снігової кулі". Нерідко надзвичайна ситуація може за лічені години перерости в нову, ще більш масштабну і руйнівну. За таких умов правоохоронним органам слід діяти швидко, чітко і впевнено. Необхідні випереджаючі дії щодо запобігання надзвичайній ситуації. Відповідні форми має набувати і взаємодія органів влади із ЗМІ.

На відміну від великомасштабних операцій з припинення масових заворушень і антитерористичних операцій,

спеціальні операції меншого масштабу здебільшого швидкоплинні і проводяться по можливості таємно [4]. У зв'язку із цим може скластися хибне враження, що вони не мають необхідності в заходах для інформаційного забезпечення. Дійсно, присутність представників ЗМІ при проведенні такого роду операцій небажана, оскільки вони відволікають керівників і працівників сил охорони правопорядку від виконання завдань, можуть піддаватися безпосередній небезпеці, а в ряді випадків і дезорієнтувати громадськість. Водночас відсутність об'єктивної інформації породжує вакуум, що буде замінений чутками і міфами, які несприятливо позначаються на авторитеті правоохоронних органів. Тому про результати дій сил охорони правопорядку представники оперативного штабу можуть проінформувати журналістів на брифінгу або прес-конференції. Виняток із цього правила є операції, результати яких не повинні розголошуватися з оперативних міркувань.

ЗМІ повинні оперативно інформуватися представниками органів державної влади і управління про події надзвичайного характеру (стихійні лиха, аварії, катастрофи і т. ін.) і вжиті заходи щодо ліквідації їх негативних наслідків. За відсутності об'єктивної інформації про такі події можливе виникнення паніки і недовіри до офіційних структур [5].

Слід зауважити на моральні норми, сукупність яких утворює свого роду фільтр на шляху руху інформації до кінцевого споживача. Отже, інформаційні канали, технології та типи інформації, використання яких не заохочується і навіть засуджується в суспільстві, природним шляхом затримуються цим фільтром або послаблюються настільки, що їх застосування стає практично недоцільним. Існує необхідність розроблення й упровадження кодексу поведінки журналістів або принципів, якими треба керуватися, вирішуючи питання дозволу відтворення сцен насильства, зокрема тероризму.

Постає запитання: чи є достатнім обмеження діяльності журналістів при висвітленні терористичних проявів у ЗМІ соціальними чи моральними нормами?

Оскільки запитання є риторичним, то й відповідь є очевидною: моральні норми не можуть повною мірою забезпечити охорону від негативного інформаційного впливу ЗМІ в таких випадках. Тому вирішення цієї проблеми потребує застосування комплексу заходів, також і правового характеру.

Законодавство більшості європейських країн передбачає заборону розміщення інформації, зміст якої може сприяти поширенню ідей тероризму, допомагати реалізації мети терористів, створювати загрозу життю і здоров'ю людей, а також ускладнювати проведення антитерористичної операції.

Відповідні кроки зроблено й в Україні. Відповідно до додатку до наказу першого заступника керівника Антитерористичного центру при Службі безпеки України (керівника Антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей) від 19.01.2016 № 45 "Про упорядкування порядку допуску представників ЗМІ на військові об'єкти у районі проведення Антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей", не підлягає розголошенню інформація, яка може стати відомою представнику ЗМІ під час роботи в районі АТО, і визначена: ст. 17 Закону України "Про боротьбу з тероризмом"; Зводом відомостей, що становлять державну таємницю, затвердженим наказом Служби безпеки України від 12 серпня 2005 р. № 440;

Переліком відомостей Міністерства оборони України, які містять службову інформацію, затвердженим наказом Міністерства оборони України від 26 червня 2012 р. № 48; Переліком службової інформації Збройних сил України, затвердженим наказом Генерального штабу Збройних сил України від 20 вересня 2011 р. № 180; Переліком інформації, розголошення якої може призвести до обізнаності противника про дії наших військ (сил) та негативно вплинути на хід ведення операцій, відповідно до Додатку 2 до цього наказу.

Безумовно, ми підтримуємо позицію законодавця (ст. 17 Закону України "Про боротьбу з тероризмом") щодо встановлення заборони поширення через ЗМІ або в інший спосіб інформації, яка:

- розкриває спеціальні технічні прийоми і тактику проведення антитерористичної операції;
- може ускладнити проведення антитерористичної операції та (або) створити загрозу життю та здоров'ю заручників та інших людей, які знаходяться в місцях проведення зазначеної операції або за їх межами;
- має на меті пропаганду або виправдання тероризму, містить висловлювання осіб, які чинять опір чи закликають до опору проведенню антитерористичної операції;
- містить дані про предмети та речовини, які безпосередньо можуть бути використані для вчинення актів технологічного тероризму;
- розкриває дані про персональний склад співробітників спеціальних підрозділів та членів оперативного штабу, які беруть участь у проведенні антитерористичної операції, а також про осіб, які сприяють проведенню зазначеної операції (без їх згоди).

Нагромаджений досвід свідчить, що інформаційне забезпечення стає одним із необхідних видів усебічного забезпечення діяльності сил охорони правопорядку в особливих умовах і повинне здійснюватися на двох рівнях: стратегічному (тривалі цілі) і оперативно-тактичному (конкретні спеціальні операції) [11].

На стратегічному рівні цілі інформаційного забезпечення діяльності в особливих умовах збігаються із цілями процесу зв'язків із громадськістю у діяльності правоохоронних органів у цілому. Зв'язки з громадськістю (англ. public relations, PR) - це інструмент досягнення співробітництва і взаєморозуміння в суспільстві, взаємодії і згоди між різноманітними суб'єктами громадського життя і громадянського суспільства [1, с.275]. У всіх випадках PR-заходи, як правило, розраховані на те, щоб: а) переконати людей змінити свою думку щодо проблем, організації, окремої особистості, товару чи послуги; б) уточнити, закріпити необхідну громадську думку, яка ще недостатньо сформувалася; в) посилити існуючу громадську думку [1, с. 282].

Іншими словами, основною метою зв'язків із громадськістю правоохоронних органів є створення внутрішнього і зовнішнього соціально-психологічного і політичного середовища для забезпечення бажаної поведінки населення стосовно органу сил охорони правопорядку.

На оперативно-тактичному рівні цілі інформаційного забезпечення визначаються цілями конкретної спеціальної операції, але вони не можуть суперечити загальними цілями PR. Саме тому постає питання про допустимість тих чи інших методів впливу на громадську думку, які є в арсеналі психологічної війни. Так використання дезінформації в тактичних цілях може негативно позначитися на досягненні стратегічних цілей зв'язків із громадськістю, зашкодити позитивному іміджу правоохоронних

органів, оскільки суперечить принципу абсолютної чесності і відвертості в подачі інформації громадськості. Однак, коли дезінформація необхідна в оперативних інтересах, звертатися до неї необхідно вкрай обережно, цілком виключаючи які-небудь негативні наслідки для сил охорони правопорядку.

Кризові ситуації внаслідок надзвичайних ситуацій природного й техногенного характеру пред'являють підвищені вимоги до системи інформування населення, передусім стосовно своєчасності й точності даних, що оприлюднюються під час тієї чи іншої кризи з тим, щоб не спровокувати чутки та паніку як усередині країни, так і за її межами.

Ще більш жорсткі вимоги та спеціальні процедури щодо поширення інформації слід встановити для надзвичайних ситуацій соціального характеру [6]. Це зумовлене низкою причин.

Однією з основних цілей терористів є поширення паніки та страху серед цивільного населення, що сприяє подальшому загостренню певної кризи й надихає терористів на вчинення нових терактів, висунення нових вимог до урядів і міжнародних організацій.

Як показує досвід розслідування терористичних актів, у терористів можуть бути спільники, які відслідковують інформацію у ЗМІ (електронних і паперових), а також безпосередньо на місці події, та передають її терористам. Це може серйозно заважати правоохоронним органам у їх діях щодо нейтралізації терористів. У зв'язку із цим поширення інформації під час такої кризи вимагає суворого контролю з боку правоохоронних органів і спецслужб.

Якщо у випадку надзвичайних подій природного й техногенного характеру, зазвичай, координуюча роль покладається на державний орган, відповідальний за реагування на надзвичайні ситуації, то у випадку кризових ситуацій, викликаних терористичними актами, відповідальність за координацію дій та надання офіційної інформації може бути передана державному органу або відомству, відповідальному за протидію тероризму.

Отже, підсумовуючи, слід зауважити, що визначено механізми корекції функціонування ЗМІ за вектором стабілізації масової свідомості у надзвичайних ситуаціях. Уявляється два шляхи вирішення проблеми: а) регулювання діяльності преси ззовні - на основі відповідних нормативно-правових актів; б) саморегулювання діяльності преси зсередини - на основі етичних норм і правил поведінки.

Удосконаленню антитерористичної діяльності сприятиме: стриманість у поширенні інформації про терористичний акт чи його наслідки; недопустимість передачі в ефір прямих інтерв'ю з терористами; перевірка отримуваної від терористів інформації; контроль візуального відтворення події терористичного акту (відсутність на екрані загиблих чи поранених); єдність тлумачення події терористичного акту як ЗМІ, так і суб'єктами боротьби з тероризмом.

На міжнародному, регіональному і національному рівнях доцільно вжити низку заходів щодо припинення використання будь-яких інформаційних технологій на користь терористів [9]. Отже, є всі підстави для запровадження в національному законодавстві особливого режиму висвітлення проявів терористичної діяльності, а також інформації щодо проведення спеціальних антитерористичних операцій та державної стратегії протидії тероризму.

Література

1. Бандурка О. М. Управління в органах внутрішніх справ України: підруч. / О. М. Бандурка- Х.: Ун-т внутр. справ, 1998. - 480 с.
2. Бервенова О. Средства массовой коммуникации в чрезвычайных ситуациях / О. Бервенова // Гражданская защита. - 2007. - № 2. - С. 25-27.
3. Галамба М.М. Інформаційно-психологічна складова терористичної діяльності / М.М. Галамба // Юридичний журнал. - 2006. - № 11. - С. 53-57.
4. Журавльов В.Ю. Інформаційне забезпечення оперативно-розшукової діяльності спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю: автореф. дис... канд. юрид. наук / В.Ю. Журавльов. - Харків, 2002. - 20 с.
5. Захаров В.П. Інформаційне забезпечення оперативно-розшукової діяльності підрозділів ОВС у боротьбі зі злочинністю / В. П. Захаров // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. - 2009. - №2. - С. 285 - 291.
6. Кондратов С.І. Про особливості реагування на надзвичайні події, пов'язані з терористичними загрозами // Національна безпека: український вимір: щокв. наук. зб. / Рада нац. безпеки і оборони України, Ін-т пробл. нац. безпеки; редкол.: Горбулін В.П. (голов. ред.) [та ін.]. - К., 2009. - Вип. 4 (23). - С. 38-40. .
7. Корягін А.В. Міжвідомча інформаційна взаємодія органів сектору безпеки / А. В. Корягін // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). - 2006. - № 14. - С. 126 - 134.
8. Крысько В.Г. Секреты психологической войны (цели, задачи, методы, формы, опыт) / В.Г. Крысько. - Минск, 1999. - 448 с.
9. Леонов Б.Д. Тероризм в аспекті діяльності засобів масової інформації / Б.Д. Леонов // Інформація і право. - 2014. - № 1(10). - С. 87-92.
10. Литвиненко О.В. Спеціальні інформаційні операції та пропагандистські кампанії: Монографія / О. В. Литвиненко. - К.: ВКФ "Сатсанга", 2000. - 222 с.
11. Овчинский С.С. Оперативно-розыскная информация / под ред. А.С. Овчинского и В.С. Овчинского. - М.: ИНФРА-М, 2000. - 367 с.
12. Основи оперативно-розшукової діяльності / С.В. Албул, С.В. Андрусенко, Р.В. Мукоїда, Д.О. Ноздрін; за заг. ред. С.В. Албула. - Одеса : ОДУВС, 2016. - 300 с.
13. Погребницький М. Л. Антитерористична операція і міжнародний тероризм / М. Л. Погребницький // Південноукраїнський правничий часопис. - 2015. - № 2 - С. 43 - 48.
14. Рогова О.В. Тероризм як вид комунікативних технологій / О.В. Рогова // Культура народів Причерномор'я. - 2002. - № 49 (II). - С. 70-72.
15. Саїдахметов Д. Висвітлення українськими ЗМІ бойових дій на сході України: професійно-етичний аспект / Д. Саїдахметов // Вісник Львівського університету. Серія Журналістика. - 2014. - Вип. 39. - С. 104-108.
16. Трофімов С. А. Удосконалення правового регулювання порядку інформаційного висвітлення антитерористичної діяльності / С. А. Трофімов // Університетські наукові записки. - 2012. - № 3 (43). - С. 292-296.
17. Хахановський В. Геоінформаційна система як складова єдиної комп'ютерної інформаційної системи правоохоронних органів / В. Хахановський, В. Корзун // Правова інформатика. - 2008. - № 17 (1). - С. 62 - 67.
18. Швець М. До питання інформаційно-комп'ютерного озброєння правоохоронних органів / М. Швець // Правова інформатика. - 2008. - № 17 (1). - С. 5 - 14.
19. Шнайдер Д.И. Криминология / Пер. с нем. Ю.А. Неподаева. Пер. с нем. - М.: Издательская группа Прогресс Универс, 1994. - 504 с.

Конпельський В.Я.,

доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального права та криминології ОДУВС

Сягровець В.А.,

кандидат юридичних наук

Надійшла до редакції: 15.11.2016